

NOTĂ LA UN PROCES CARE A DURAT O JUMĂTATE DE SECOL:
"LOCUL BISERICII BANU"

O bună parte a documentelor bisericii Banu, publicate de părintele Paul Mihail în 1987¹, stau mărturie a unui proces desfășurat de-a lungul a cincizeci de ani, având ca părți Eforia municipală și Epitropia lăcașului, pentru terenul din strada Lăpușneanu, teritoriu de drept al bisericii și, înainte vreme, cimitir patronat de aceasta. Câteva acte au văzut lumina tiparului prin grija neobosită a preotului C. Bobulescu², care le-a adunat într-un articol unde pleda pentru evlavia celui considerat de majoritatea criticilor literari ca trubadur al iubirii profane, logofătul Costachi Conachi. Un dosar de la Arhivele Statului Iași adaugă noi amănunte la desfășurarea luptei surde dintre diriguitorii târgului și "un altar cu blazon" (G.M. Cantacuzino), conflict în care se implică, deseori acoperind rolul principal, marele logofăt "cavaler(ul) Crucii Sfântului Vladimir la grumazi, mădulari la Comitetul Reglementului în București la 1828 și 1829"³.

Motivul principal al obstinației sale în a păstra lăcașul, așa cum se angajase prin promisiunile făcute Mitropoliei, nu trebuie căutat mai departe de intențiile obișnuite ale unui ins doritor să-și perpetueze memoria. A făcut-o în scris, folosind, precum Ienăchiță Văcărescu, slova la valoarea ei publică, a încercat apoi să-și construiască monument politic în jurul persoanei. Neliniștile dinaintea morții și le-a potolit mizând pe o dublă genealogie: una simbolică, anunțată de dispozițiile-i religioase, și alta de sânge, pe jumătate contrafăcută.

Argumentele noastre pornesc de la textul primei părți a testamentului său, unde este invocată biografia individuală pentru a servi memoriei unui întreg neam, pe cale de a se răscumpara în fața lui Dumnezeu: "Am socotit de neapărată me datorii a face și îndeplini neagiunsul părinților miei întru cele sufletești, căci pentru ce alta decât pentru un sfârșit ca acesta mi-au dăruit Dumnezeu înlesnirile di a aduna atâta nămol de averi? Și pentru ce alta decât pentru atâta mi-au dăruit o singură fiică din trupul meu, pe Ecaterina (zisă Cocuța), care fiică, după pravoslavnică creștere ce-au avut, nu mai puțin și după îndemnare de inimă ce ari, negreșit văzând că în patrie sa nu să vede nemica public sau în parte pomenitoriu neamului Conăchesc, nu numai părere de rău nu va avea de cele ce în gios am a rândoi, dar încă mai vârtos să va bucura crezând ca o bună creștină că și sufletul iai și al urmașilor iai au a fi împărtășiți și pomeniți."⁴ Nu a avut un băiat care să-i poarte numele și a încercat "să falsifice" descendența adăugându-i beizadelei Nicolae Vogoride, primul soț al Cocuței, numele lui și transferând aceluiași capital simbolic al omului politic: încrederea și cinstea, pe care "nebunul risipitor"⁵ s-a grăbit să le

¹ Paul Mihail, *Contribuții documentare la istoria orașului Iași*, în "AIIAI", XXIV, 1987, I, p.415-478 și 1987/2, II, p.469-533.

² *Poetul Costache Conachi ca epitrop al bisericii Banu din Iași*, în "Spicuitor în ogor vecin", I, 1-3, 1920, p.35-45.

³ Gh.T.Kirileanu, *Testamentul și pomelnicul marelui logofăt C. Conachi*, în "CvL", XLII, 1908, 12, p.614.

⁴ *Ibidem*, p.617. V. și G. Sion, *Suvenire despre poetul Conachi*, în "Revista contemporană", I, 1873, 1, p.14-29; N. Vogoride-Konaki, *Schițe din viața logofătului Konaki*, în "CvL", XX, 1886, p.791-798; idem, *Prefață la Costache Konaki, Poesii, alcătuiri și tălmăciri*, ediția II, Iași, 1888.

⁵ C. Sion, *Arhondologia Moldovei*, ed. Gh. Ghibănescu, Iași, 1892, p.160-161.
<https://biblioteca-digitala.ro>

piardă odată cu averea socrului său. Marea speranță și-a pus-o în legatul simbolic, despre care testamentul sigur mărturisea; până la noi însă, nu a ajuns decât enumerarea averii moștenite și agonisite, preambul al actelor ctitoricești însemnate, pesemne, în partea dispărută. Din documentele păstrate postum se poate încheia motivația atitudinii pioase a marelui logofăt, completând astfel o lacună biografică nemeritată.

Când i s-a oferit Epitropia bisericii Banu, ultima asupra căreia s-a revărsat grija lui Conachi, de către Meletie, pe atunci episcop de Roman (1832), boierul nu a ezitat să accepte, deși recunoștea dificultățile prin care trecea vechiul lăcaș și intuia problemele ce urmau să fie cumva soluționate. Aici se afla înmormântat Manolachi Conachi, fost vornic de Țara de Jos, tatăl poetului⁶, Gheorgheș Conachi și, din 1827, sora mai mare a poetului, Ecaterina, soția lui Ioniță Sturza de la Oboroceni. Ultimei, cât a trăit, i-a acordat un asemenea respect încât, pentru că se opunea căsătoriei cu Zmaranda, văduva agăi Petrache Negri și fiică a spătarului Manolachi Donici din Chișinău, Conachi a acceptat să amâne însoțirea până după moartea ei. Și aceasta din urmă, Zulnia poeziei dulcele semnată de marele boier, a fost îngropată la Banu, la 13 octombrie 1831⁷. Alți membri ai familiei sunt îngropați în capitală și nu ne îndoim că, pentru poet ca și pentru boier, locul pe care se ridica orașul nu merita să-și schimbe topografia, ci trebuia păstrat neatins din considerație față de liniștea veșnică la care au dreptul muritorii. Biserica Sfântului Spiridon adăpostește trupul unui unchi al său, Constantin, mort la 1 mai 1803, iar osemintele altei surori, Theodosăica (Ileana), căsătorită cu poetul Alecu Beldiman, se odihnesc la Tâlpărlari.⁸ Pentru Conăchești, Iașii reprezintă o uriașă gropniță de familie. În oferta făcută de Meletie, apropiat al lui Manolache Conachi, ba, printr-o ciudată întorsătură a sorții, chiar și datornic lui, au cântărit mult atitudinea pioasă a boierului și râvna sa ctitoricească⁹. Alături de el a fost rânduit epitrop și logofătul Constantin Canano. Din momentul în care Meletie, prim epitrop, cedează ingerințelor Eforiei, doritoare să facă o piață publică pe locul ce aparținea bisericii (*y compris* zona afectată cimitirului), se declanșează procesul ale cărei documente întregitoare le înfățișăm mai jos. Din desfășurarea lui, din considerarea tuturor datelor care îl atesta pe marele logofăt și cavalier ca om cu deplină statură morală și respectuos față de Dumnezeu și de cuvântul dat, se desprinde cu claritate, întreaga personalitate a lui Conachi, prea conștient de menirea lui pământească.

Litigiul nu a putut fi rezolvat pe loc, deși Conachi a sperat că disputa se va stinge odată cu înfățișarea probelor evidente, crezând poate că modelul de civilizație pe care-l vedea plămădit de teutoni și susținut de limba germană¹⁰, validat de tulburările mijlocului de veac, va triumfa și la Dunăre și, prin intermediul lui, vor fi curmate abuzurile. Scrisoarea din 5 februarie 1841, adresată mitropolitului Veniamin Costachi, vărul său matern, este o mostră de enervare picurată în scris. Atât de apăsătoare ajunsese situația bisericii și atât de nerușinat amestecul felon al lui Meletie, încât Conachi amenința cu mutarea osemintelor familiei sale în cimitirul romano-catolic, unde rămășițele ar fi fost ferite de năpasta urbanizării¹¹. Violentul limbaj a făcut ca misiva să fie frecvent citată în proces ca probă a stării insuportabile în care se afla lăcașul. Tot acum, logofătul cere mitropolitului să se dea Epitropiei alte "obrază pe care poporării vor alege între dâșii"¹², solicitare ce revine în corespondența dintre cei doi, chiar dacă

⁶ Cf. *Pomelnicul Conăcheștilor*, în Gh. T. Kirileanu, *op.cit.*, p.612; vornicul a murit la 17 martie 1803.

⁷ *Ibidem*, loc.cit.

⁸ *Ibidem*, loc.cit.

⁹ C. Bobulescu, *op.cit.*, p.43, doc.1.

¹⁰ Cf. *Scrisoarea lui Conachi către Mitropolitul Veniamin despre învățăturile din Moldova în Poesii...*, p.336. V. și C.Buse, *Pe marginea unui manuscris a lui Costache Conachi*, în "RA", X, 1967, 2, p.225 (*Privire politicească a Evropii toate din anul 1825*).

¹¹ P. Mihail, *op.cit.*, II, p.491-492.

¹² *Ibidem*, p.492.
https://biblioteca-digitala.ro

Veniamin, după ce îi dă satisfacție logofătului prin îndepărtarea lui Meletie, încearcă să o facă uitată. Nu știm motivul pentru care o asemenea propunere îl stânjenea pe mitropolit; poate că avea propriul candidat. Cert este că poetul dispunea de un argument fără cusur: ca să înzestreze monumentul cu acareturi aducătoare de venit, îi trebuia "un tovarăș alergător întru cele ce au a să face zidiri și altili"¹³. În fine, se face alegerea, iar vrednic urmaș îi va fi căminarul Filip Scorțâscu, trăitor în mijlocul mahalalei Pavețoaiei, între "calici" și probabil filantrop recunoscut de către membrii breslei săracilor, care patrona biserica¹⁴. În cele din urmă s-a văzut că noul episcop, ales în prejma verii lui 1841¹⁵, știa să se achite de îndatoriri și, după dispariția modelului său etic - poetul Conachi, s-a transformat într-un clironom fără portofoliu, moștenitor și împlinitor al diatei simbolice.

Correspondența care circula între Departamentul din Lăuntru, al Lucrărilor Publice, Secretariatul de Stat și Sfatul Cărmuitor, Costache Conachi și Veniamin în tot cursul anului 1841, poate fi încheată din actele risipite la C. Bobulescu și Paul Mihail. Lor le adăugăm, pentru acea vreme și pentru deceniul următor, documentele găsite de noi în Arhivele Statului din Iași, fond *Secretariatul de Stat*, dosar 922/1841-1855. Bunăoară, primul enumeră punctele scrisorii din 5 februarie 1841, trimisă lui Veniamin, apoi reprodusă Departamentului din Lăuntru și retransmisă Sfatului Cărmuitor. Așa cum se aranjaseră lucrurile, exista deja un plan al dugherilor înlocuit de arhitectul orașului, M. Niciman¹⁶, se aprobase folosirea exclusivă, de către biserică, a teritoriului disputat, cu condiția ridicării dughenilor în termen de doi ani. Ceea ce mai rămânea de rezolvat era chestiunea epitropului ales de poporeni.

Chiar și în stadiul avansat al lucrărilor de amenajare au existat piedici, în bună parte independente de epitropi. Devizul era finalizat, Mihai Sturza încuviințase construcția caselor (f. 3-4), însă foarte curând promisiunile sunt uitate și locul iarăși uzurpat de Eforie. Al doilea document oferă și prima referință la testamentul lui Costache Conachi, pe care Filip Scorțâscu, personaj principal al dramei, l-a cunoscut în amănunt. El amintește de dania făcută "cu mărginiri de blăstămuri", ca și de silita expropriere a terenului, inutil răscumpărată prin plata unui bezmăn anual de 100 de galbeni (f. 5). Domnul Grigore Ghica dispune redeschiderea cazului și, în consecință, Sfatul Domnesc va cere Departamentelor din Lăuntru și al Averilor Publice înfățișarea cu actele doveditoare (f. 5-7, 16.04.1851; 30.04.1851). Departamentul din Lăuntru și cel al Lucrărilor Publice remit Sfatului Cărmuitor rapoartele cerute (f. 8, 9), pe care aici le găsim în pozițiile 3 și 4. Este adusă în discuție întemeierea juridică a exproprierii: articolele 73 și 74 din Regulamentul Organic (greșit citate în alte acte), al căror text rezumat este consemnat în f. 9¹⁷.

Al cincilea act este publicat și de părintele Mihail¹⁸ și se referă la hotărârea Divanului Obștesc privitoare la dreptul Eforiei de a dispune de acel loc (f. 13), decizie următoare unei jalbe a căminarului Scorțâscu către domn, dată la 3 mai 1852¹⁹. Însă epitropul nu pierde prilejul de a ataca sentința Divanului și redactează o altă jalbă două zile mai târziu, la 9 iunie 1852 (f. 16, actul al șaselea), contestând deciziile atât în fond, cât și în formă. Insistențele recursuri ale căminarului determină trimiterea vel logofătului Costache Sturza într-o anchetă definitivă a

¹³ C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 43-44, doc. 2.

¹⁴ V. și Gh. Ghibănescu, *Breasla mișeilor și locul calicilor din Iași*, în "Ioan Neculce", fasc. 4, 1924, p. 81-111 și P. Mihail, *op. cit.*, I, p. 418-419.

¹⁵ C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 45, doc. 5; Conachi încă mai solicita alegerea epitropului.

¹⁶ P. Mihail, *op. cit.*, II, p. 492-493.

¹⁷ Păstrarea unei distanțe, cu rol de protecție, între monumentul arhitectonic și orice altă construcție reprezintă un principiu elementar de igienă a locului. Atunci era piesă în proces, iar astăzi constatăm că nu mai are deloc valoare normativă (vezi cazurile bisericilor Trei Ierarhi, Sfinții Împărați Constantin și Elena, Sfântul Lazăr, al mănăstirii Barnovschi).

¹⁸ *Analele Parlamentare ale României*, XVII, 1852, II, București, 1915, p. 110-111, doc. 79; editat și de P. Mihail, *op. cit.*, II, p. 524.

¹⁹ *Ibidem*, p. 522-524.
<https://biblioteca-digitala.ro>

cazului, iar raportul este redactat la 3 mai 1853 (f.19-21v., actul al șaptelea). Documentul include și un periphrasis al scrisorilor și actelor de care dispunea episcopul; câteva dintre ele se conservă doar în acest rezumat. Sfatul Administrativ Extraordinar, se menționează în "Jurnalul" încheiat la 19 mai 1853, nu-și arogă competențe pentru rezolvarea litigiului (f.23) și înaintează raportul lui Costache Sturza Divanului Obștesc. Hotărârea acestuia din urmă dă câștig de cauză Episcopiei (5.07.1853) și, practic, procesul urma să se încheie aici (actul al optulea). Însă Catinca, doi ani mai târziu, nu împlinește dorințele tatălui ei și-l obligă pe Scorțescu să apeleze, în lipsa altor posibilități, la autoritatea armatei de ocupație, doar-doar o va întoarce pe Cocuța la bunele purtări față de Episcopie²⁰. Disputa a continuat de-a lungul întregii jumătăți de veac XIX și i-a amestecat pe A.D. Xenopol, ca avocat al statului, întreaga familie Mârzescu, descendenți ai unuia din preoții lăcașului din timpul ultimilor ani ai lui Conachi și mulți alții²¹.

Revenind la testament, să adăugăm că, în afară de blestemuri, mai știm că logofătul s-a îngrijit de daniile făcute la două biserici din Iași (vezi raportul lui C. Sturza): Prapadoamna și Curelari, unde s-a mai zidit câte ceva tot în numele binefăcătorului. Locul aflat în litigiu fusese umplut, după 1841, de barăci și Departamentul Lucrărilor Publice, când a aprobat Eforiei dărâmarea lor cu ajutorul arestaților (f.28 v.), a motivat invocând pericolul de foc, ca, în raportul din 4 iulie 1851, să alăture o altă explicație a interesului pentru terenul în cauză: vinderea lui și cumpărarea "unui otel de vil ocolit de o piață îndemănată" (f.9). Un alt punct înspre care s-au dirijat atacurile autorităților municipale este reprezentat de încasarea regulată, fără vreun refuz, a embaticului anual. Întâmplător, pe o filă a dosarului, între f.30 și 31, este notat echivalentul sutei de galbeni, la cursul anului 1853, 2240 de lei, 23 de parale și 1 ban, un leu fiind egal cu șapte parale, adică patruzeci și nouă de bani.

Cât de multe ambiții, promisiuni nerespectate, datorii morale neîmplinite transpar din dosarele procesului se observă și la o privire superficială. Filip Scorțescu, de exemplu, ajunsese să-i dușmănească pe toți adversarii proprietății de drept a bisericii, astfel încât Mihai Sturza, care nu ținuse cont de doleanțele răposatului logofăt și de jalbele ulterioare ale căminarului, nu are numele amintit nicăieri, iar, pentru a-l desemna, se folosește o expresie metonimică ("procatohul Înălțimii Voastre") echivalentă cu *damnatio memoriae*. Să nu fie aceasta încă un reflex al felului în care s-a impus "discipolilor morali" logofătul Conachi, el însuși un caustic și un nestăpânit? Iată, însă, că nu se ținea cont de conduită în cazurile care implicau datoria sfântă de a lăsa ceva nepieritor în urmă.

1. 1841, martie 14. Referat adresat Sfatului Administrativ de către Departamentul din Lăuntru în pricina locului reclamat de logofătul Costache Conachi, și alcătuit în urma intervenției mitropolitului Veniamin Costache.

F. 1

Doclad la Sfat
Secția al 3-le
No 5236
1841 mart(ie) 14

Înalt Preosfințitul Mitropolit, prin adresul de supt no.338, încunostiințând pi

²⁰ Scrisoarea către aghiotantul imperial și comisarul pentru Principate, baronul de Budberg, în C. Bobulescu, *op.cit.*, p.41-42.

²¹ P. Mihail, *op.cit.*, II, p.522-530. www.cimec.ro / www.muzeul-moldova.ro
<https://biblioteca-digitala.ro>

Dipart(ament) că d(umnealui) logofătul Costachi Conachi îndemnat de evlavie și o-săbite priincioasă plecări ce hrănești pentru besărica cu hramul Tuturor Svinților numită Banul, unde răpousatele neamuri a(le) dum(nea)lui sint îngropati, prin scrisoare către Preosfinție Sa din 5 fevr(uarie) au făgăduit și s-au îndatorat în doi ani a faci dugheni pi locul di piste uliță a acei bisărici, undi astăzi să găsaște o casă țanută în chirie de d(umnealui) post(elnicul) Costachi Racoviță, zăcând că să îndatorești a faci asămine dugheni în folosul bisăricii și pentru ca acestu loc, împreună cu ograda bisăricii pominite, esti pomăzuit pentru înființare de piață, deși Dipartamentul, prin al său doclad către Obșteasca Obicinuită Adunare, acum în urmă au arătat că nu ar fi trebuitori, însă aceasta au zis-o numai acum deodată. Apoi Inalt Preosfinția Sa în privire însămnatii pagube ce s-ar pricinui bisăricii, când din așa împregiurări s-ar împiedeca pi log(o)f(ătul) Conache de la împlinire făgaduinții

F. 1v. ce au dat a faci dughene, mai ales ca această bisărică, precum de obștie ar fi știut, să găsaști foarti strâmtorită, în întâmpinare cheltuielilor ei și numai cu un așa prilej ar pute să s(e) înlesnească, au mijlocit ca să s(e) scoată cu totul și pentru totdeauna pominitul loc împreună cu ograda bisăricii din catigoriia pomăzuirii pentru piață, lăsându-să slobod spre facire dughenilor di către d(umnealui) log(o)f(ătul) Conache. Asămine dar mijlocire a Inalt Preosfinției Sale, Departamentul o supune cunoștință Sfatului spre hotărâre și dezlegare urmării.

Cantacuzin vel log(o)f(a)t

2. 1851, aprilie 15. Jalba căminarului Filip Scorțăscu, episcopul bisericii Banu, către domnul Moldovei, Grigore Ghica, în chestiunea retrocedării locului transformat în piață publică.

F. 5 Preînălțate Doamne,

Intre puțânile ce ari bisărica episcopivșată de către gios iscălitul, cu hramul Duminicii Tuturor Sfinților, numită Banu, din capitalia Eșii, acel mai însămnat loc esti unu loc din Ulița Mari di la deal de casăle dumisali spataru(lui) Mihălachi Cantacuzin. Acest loc, fostul domn procatoșul Înălțimii Voastre, după sângură a sa voiață împotriva tuturor legilor și formilor, au regularisât a să lua pentru piață cu închipuire de a să da bisăricii, suptu numi de dispăgubiri pentru vechime(e), câte una sută galbeni pe anu. O așa regularisări fiind pricinuitoare de o sâmtătoare și dărâmatoare păgubire pentru bisărică, Epitropiia de îndată au reclamat și în urmă iarăș(i) au adaos mai multe reclamații cerându îndreptare. Dar acolo unde gios iscălitul așteptam doritul rezultat potrivit legilor, acum lăaturalnic m-am pliroforisât că Sfatul Orășienesc între prop(r)ietățile sale, cari el au proectat a să vinde de veci, au însămnat și însuș(i) locul pomenit. Apoi fiindcă acestu loc esti dreaptă propieta a bisăricii, dănuir de către ctitor cu mărginiri de blăstămuri a nu să înștrăina nici odinioară, și Orășănescul Sfatu nu ari nici un fel de titlu legiuit asupra lui, eu dar, ca episcop acesții bisărici, primăsc îndrăzneală a mă adresa către Înălțimea Voastră, rugându-vă întru tot supus plecat, să binevoiți a lua în priviri legiuitile drep(tă)ți ce au a-

ceastă bisărică, și cu milostiviri să dați a Voastră Înaltă poruncă unde să cuvine pentru a să opri o asămine nedreaptă întreprindere a Sfatului Orășăenesc și a să înapoi locul în desăvârșăta dispoziția bisăricii, aceea ce sângură esti dreaptă prop(r)ietate după ctitoriceștile acturi de dănuire ce păstrează.

1851 apreli 15

A Înălțămii Voastră
prea plecat(ă)

slugă

F(ilip) Scorțăscu cămin(ar)

3. 1851, iulie 23. Referatul înaintat Sfatului Administrativ de către Departamentul din Lăuntru în legătură cu motivele ocupării locului revendicat de Epitropia bisericii Banu.

F. 8   Referat Sfatului a (1) Departamentului din Lăuntru
                              Secsieu I-a
                              No 16 561
                              1851 iuli(e) 23 zile

Secretariatul Statului, pe temeiul închierii făcută de Sfat cu adresa no.1194 din 30 april(ie) anul corent, mijlocind a să împărți și temeiurile după care s-ar fi luat în stăpânirea Sfatului Orășienesc a(l) capitaliei locul bisericii Banului din prijma casălor d(umnealu)ji spat(ar)ului Mihălachi Cantacuzin, Depart(amentul) are cinste a comunica Sfatului Cărmuitor că la anul (1)846, simțindu-să multă trebuință de a să înființa două pieți publice spre a sluji de toată înlesnirea orășanilor, una s-au chibzuit pe locul propus, pentru care în temeiul art(icolului) LXXI, secsia IIIa, anexa liter(a) H din Regulamentul Organic, prin anaforaoa cu no. 3089, cerându-i încuviințarea fostului domn, cu mijlocire a să plăti bisericii câte 100 galbeni ca embatic anual din Casa Eforicească, aceeaș(i) anafora la 15 februar(ie) 1846 au câștigat Înaltă Întărire, de când până acum locul să dispozază de cătră Sfatul Orășienesc, și tot el urmează regulat și cu plata embaticului cătră Epitropiea bisericii, precum din raportul cu no. 1226 să ia încredințari, și cu toate că d(umnealui) căminar(ul)

F. 8 v. Filip Scorțăscu ca epitrop s-au încercat în mai multe rânduri a disființa asămine dispoziție, însă precât din acte să vede, niciuna din propunerile d(umnealui) nu i s-au considerat în priivirea neapărăteii trebuinți pentru înființarea de piață, și mai vârtos că embaticul regulat a să plăti s-au fost chibzuit după prețurile politice atuncea încă mai folositori.

Aceste fii(n)d lucrurile în cazul de față, rămâne ca Cărmuitorul Sfat să regulezi aceea ce va găsi de cuviință asupra cerirei ce din nou au adresat d(umnealui) căminar(ul) Scorțăscu.

(SS) Indescifrabil

de Stat în legătură cu motivele ocupării locului revendicat de Epitropia bisericii Banu.

F. 9   Departamentul Lucrărilor Publice al Prințipatului Moldaviei
                              Secția III-a
                              No 2637
                              Anul 1851 luna iuni(c)·(sic) 4
                              Iașii

Onorabilului Secretariat de Stat,

Pe temeiul mijlocirii onorabilului Secretariat prin adresa no. 1195 de a i să împărtăși știință dispre titlurile cu care Sfatul Orășienesc al capitaliei disposază astăzi de locul aflător în fața bisericii Banului și proiectează vânzarea lui împreună cu alte proprietăți a(le) sale, fiindcă din actele trădate Depart(amentului) acestuia (la) înființarea sa, nu s-au putut căpăta (cu)venita lămurire, apoi asemenea știință s-a cerut de la Sfatul Municipal prin ofiția no.2133 și din din împărtășirea lui no. 933 urmată acestia, se ie încredințare că acest loc s-au trădat în despoziția Eforiei pentru a sluji de piață publică după domneasca hotărâre cuprinsă în poronca Depart(amentului) din Lăuntru din 18 februar(ie) 1846, no. 3515, pe temeiul art(icolului) 73, secția 3a din Reglementul Organic, care rostește:

"Mănăstirile, bisericile care după a lor sfințire și formă zidirei trebuie să înfățișeze o privală măreață, și mai ales acele ce nu sânt cu zid încungiurate, trebuie să se descurce de toate bojdeucele, acele care nu numai ascund a lor privală, dar încă și prin apropierea lor pun în

F. 9 v. primejdie pe aceste lăcașuri dumnezești; drept aceia, domnul împreună cu Obșteasca Adunare vor hotărî care din acele mănăstiri și biserici pot sluji de piață, și totodată se va face și închipuire pentru despăgubirea acelor ce au făcut binale de piatră sau cărămidă cu embaticuri de veci",cu îndatorire ca Eforia să plătească anual embatic de una sută galbeni din capitalul eforicesc, care embatic în tot anul de atunce s-au și răspuns fără rășluire. În adăogire, ce de vreme ce Eforia orașului au plătit și plătește încă anual embatic către biserică, apoi s-au socotit în drit a trece acel loc împreună cu alte proprietăți a(le) sale pentru cumpărarea unui otel de vil ocolit de o piață îndemânatică, fiind pentru biserică tot aceeași de va fi piață chiar pe acel loc ori aiurea, căci interesul ei este a-și ave embaticul anual vecinic asigurat, iar pentru Eforie fiind o povară zădarnică de a purta un asemenea împovărător embatic pentru un loc care nici până astăzi (nu) este regulat în piață, și prin urmare după starea în care până acum se află, nici Casei Eforicești (nu) slujește de folos, nici politiei de înfrumusețare.

Cantacuzin

5. 1852, iunie 7. Hotărârea Divanului Obștesc în pricina locului uzurpat de Eforie.

Divanul Obștesc au primit jalba Epitropii bisăricii numită Banu, cu Inaltul Vostru apostil, prin cari ceri di a i să înapoi un locu al bisăricii ci cu nedreptate i s-ar fi luat de Eforiea Orașului pentru înființare de piață, și luându-o în dibatație au avut în privire lucrările de mai înainte făcute di Sfatul Cărmuitoriu și Dipartamentul din Iăuntru, și cu majoritate glasurilor au găsit că prințipul ecspropiației fiind rostit prin art(icolele) LXXIII și LXXIV, anexa liter(a) H din Organicescul Reglement, luare de cătră Eforie a acestui loc să vedi a fi după lucrările hotărâtoare di mai înainte, în privire nivoi(i) ci să sâmță în înființare de pieță. După asămine împregiurări, Divanul nu găsaști de cuvîință a să lua acel loc îndărăpt di la Eforie, iar încât să atinge de prețul

F. 13v. bezmănului, să va aplice articurile țitate mai sus.

Pentru cari cu tot răspectul să aduce la cunoștința Înălțămii Voastre spre ce disăvârșită hotărâre.

A(le) Înălțămii Voastre

Plecate slugi

I. Suțu, N. Mavrocordat, C. Ghica, G. Cuza, I. Rosăt, A. Donici, A. Catargiu ș. a.

No 54

1852, iunie 7 zile

6. 1852, iunie 9. Jalba căminarului Filip Scorțăscu adresată lui Grigore Alexandru Ghica, domnul Moldovei, prin care se cere casarea hotărârii luate de Divanul Obștesc.

F. 16

Preaînălțate Doamne,

În pricina locului bisăricii Banu, care fără nici un titlu legiuitu să dispozază de cătră Eforiia orașăniască, după jalobile Epitropii aceștii bisărici pe care Înălțămia Voastră a și binevoit a o îndrăpta Obștescului Divan, acel Divan au intrat în deliberație, dar a(l) lui majorita(r) număr de optu, între care esti onorabilul Sfat asupra căruia au urmat tânguire, prin înscrierea ce au făcut, deși țintează articuleri șaptizăci și trei și șaptizăci și cinci, secșiia al 3^{le}, anexa litera H din Reglementu, însă, ca să învăluiască adivărul, tace textul acelor artic(ole), cari esti tocmai în sprijinire dreptăților bisăricii, căci prin artic(olul) 73, să pozvolesți a să disființa numai bojdeucile sau bărâtcile aceli cari prin apropierea lor ar astupa privala bisăricilor, și aceea la bisăricile aceli ce nu vor fi cu zădu încungiurător, iar în pricina de față urmează cu totul împrativă, pentru că casa ce au fostu pe locul pominit și s-au dărâmat de cătră Eforii nu au putut împiedica privala bisăricii, fiindu locul în depărtari piste drum de Ulița Mari, pe lângă casăle dum(nea)lui spatar Mihălachi Cantacuzin, și bisărica încă dinspre uliță esti încungiurată cu zădu, mai vârtos că cuprindirea acestui articol de mai înainte s-au și îndeplinit. Pentru că Obșteasca Adunare de mai înainte, împreună cu domnul, au hotărât pentru piață obștaști locul a patru măn(ăs)tiri, anumi arătati prin încheierea sa din patru februarie a anului 1841, prin urmare în puterea aceluiaș(i) artic(ol), nici esti competentă Eforiia a mai ocupa alte locuri de piață fără iarăș(i) asămine formalita, cu încuviințări de cătră Obșteasca Adunare și întărire(a) domnului. Si iarăș(i) artic(olul) 75 pentru locurile ce s-au regularisât a slujă de piață publică legiuești ca Eforiia să să învoiască

F.16v. cu prop(r)ietarii prin buna lor priimire, iar pentru locul pominit, nici au gândit Eforiia a să învoi, ba nici măcar au fostu întrebată Epitropiia, ci numai după sângura vroința ocârmuirii din ace vremi s-au luat, și cu totul împotriva rostirii acelu paragraf, cari ari înțelegirea sa întru plată de o învoire slobodă între prop(r)ietar și Eforiia, iar nu arbitrală precum au urmat întru aceasta. Pe lângă aceste(a), Divanul prin aceeași închieri zăce că ar fi lucrări hotărâtoare de mai înainte în ace(a)stă pricină, fără a vroi să le rostească anumi ce fel de lucrări, pentru cari Epitropiia să găsaști sălită a lămuri și întru aceasta că chiar lucrările de mai înainte sântu sprijinite dreptăților bisăricii, căci dacă Eforiia sau Departamentul din Lăuntru sau și sfatul au întins vreun fel de întreprinderi împotriva dreptății și a bunii cuviinții, acele fără îndoială nu pot ave nici un temei. Iar cât din parte disființatei Obștești Adunări, cari au avut puteri legiuitoare, nu numai nu esti vreo închieri pentru luare locului pominit a(l) bisăricii, ce mai ales esti închieri hotărâtoare de la anul 1841, luna marti(e) 8, din della aflătoare la Arhiva Statului de la fila 303, din povodul docladului însuș(i) a(l) șefului Departamentului din Lăuntru din ace vremi ca să nu iai acel loc, ci să rămăe slobod locul în dispozițiia bisăricii, fiindcă nu este trebuitoriu. Deci Epitropiia chemată de a sa datorie și pătrunsă de dureri a privi stăruințele sale de atâția ani zădarnice, aceli mai ales care sântu numai și numai pentru sprijiniri dreptăților unui dum(ne)zăesc lăcaș, iar nicicum pentru vreun interes personal, îndrăznești a năzui iarăș(i) la iubiri de dreptăți și milostivire Înălțămii Voastre, și vă roagă plecat să binevoiți pe de o parte, a lua în privire vederatile dreptăți a(le) bisăricii, iar pe de altă parte, a considera cu Inalta Voastră înțălepciune ca în tratațiia acestui predmet de cătră Obșteascu Divan, deși s-ar păre un fel de majorita a numărului de optu ce au iscălit închierea, dar în adivăr majoritaoa trebui a să cunoaște în favorul bisăricii, pentru că din acei optu scoțându-să patru, adică măduările Sfatului, care ca pârâți pentru nepotrivitele lucrări ce de mai înainte au întinsu în pricina din contra Reglementului,

F.17 nu au putut decât a-ș(i) sprijini însăș(i) lucrările lor, aceli de mai înainte, rămân fără asămine catigorie numai patru, cari sântu mai puțini decât numărul de șasă a minoritali, ce nu s-au unit cu ace închieri pentru că au cunoscut o abătută din dreptăți și din buna cuviință. Și după niște așa împregiurari, pentru a nu să învălui cu mai multă prelungire dreptățile acestui dum(ne)zăesc lăcaș, să vă milostiviți a poronci hotărâtori de a i să înapoi dreptu locul său ctitoricesc, pentru care prin actile dănuitorilor să și cuprindu înfricoșați blăstămuri asupra acelor ce ar unelti în orice chip înstrăinare lui, și în care razămă tot prilejul la întâmpinare neapăratilor cheltue pentru Sfintele slujbi.

A Înălțămii Voastre

Pre plecatu și

supusă

slugă

F(ilip) Scorțascu m.p.

1852

iunii 9 zăle

Ghica, domnul Moldovei, în pricina locului uzurpat de Eforia oraşului. Actul enumeră etapele cercetării şi dovezile aduse de fiecare dintre părţile implicate.

F. 19

Preînălţate Doamne,

După verbala însărcinare ce Înălţimea Voastră aţi binevoit a pune asupra-mi, de a intra în voroavă cu epitropul bisăricei numită a Banului, d(umnealui) căm(ina)r Filip Scorţăscu, şi a chibzui mijlocul dispăgubirei cuvenită aceştii bisăricei pentru locul ei ctitoricesc ce s-au luat de către Eforia oraşănească, care loc este în prijma bisăricei piste drum de Uliţa Mare, pe lângă casale d(umnealui) spat(a)r(ului) Mihalachi Cantacuzin, eu am chemat la mine pe căm(ina)r(ul) Scorţăscu, dar totodată am găsat de trebuinţă a face cercetare şi a mă lămuri cu toată scumpătatea despre împregiurări, şi precum din acte şi din osăbite dovezii înfăţoşate de d(umnealui) epitropul am docloşat adevărul, primesc îndrăzneală a supune I(nălţimii) V(oastre) următoarele:

- a. La anul 1841, Departamentul, prin proiectul ce au făcut pentru locurile ce să socot potrivite a slujă de piaţă publice aici în capitalie, care proiect au fost dat în deliberaţia foastei Obşteştii Obicinuitei Adunări, au însămnat între altele şi locul pomenit a(l) bisăricei Banului, dar în acelaş(i) anu, mai înainte de a face Adunarea vreo hotărâtoare închiere întru aceasta, tot Depart(amentul) prin referatul său au supus Adunării că acel loc nu este trebuitori, după care au şi rămas de atuncea slobod în dispoziţia bisăricei prop(r)ietare.
- b. Cătră sfârşatul anului 1845, iarăş(i) s-au cerut acel loc pentru piaţă publică, şi la fevr(uarie) a anului 1846, după o sângură

F. 19v. Anafora a Dip(a)r(tamentului), încuviinţată de către procatohul I(nălţimii) V(oastre) fără învoirea bisăricei prop(r)ietare, s-au regularisat a să lua locul cu plată anuală de una sută galbini, supt nume de bezmân, din veniturile eforiceşti, în urmarea căria regularisări s-au şi dărmat de către Eforie casa ce să găsa pe acel loc, cu toate heiurile ei.

v. Epitropia bisăricei nu au conţinut a reclama întru aceasta prin a(le) sale jalobi cătră domnul din ace vreme, procatohul I(nălţimii) V(oastre), nu mai puțin şi mitropolitul de atuncea au făcut multă stăruinţă pentru îndreptarea acestui lucru, dar toate au fost în zădar, şi regularisarea însămnată mai sus ş(i)-au avut lucrarea ei cu ţinerea locului de către Eforie, însă acei hotărâţi una sută galbini pe anu Epitropia niciodată n-au vrut a-i primi, decât numai slujătorii bisăricei au urmat a-i lua, după nămăta nevoe în care să găsa, pentru că nu din lipsa celor neapărat trebuincioasă să se închidă cu totul bisărica, cu încetarea dumnezeiştilor slujbi într-însa.

g. În sfârşat, în această fericită epohă a ocărmuirii I(nălţimii) V(oastre), după din nou reclemaţii a Epitropii bisăricei, binevoind I(nălţimea) V(oastră) a recomandui această pricină în deliberaţia Divanului At-hoc (sic), majoritatea aceluia, încheiată numai de opt mădulari, prin închierea sa din 3 iunie a anului 1852, pe care I(nălţimea) V(oastră) aţi binevoit a o încuviinţa, zice că nu găsaşte de cuviinţă a să lua îndărăpt acest loc de la Eforie, răzămându-să ea pe articurile 73 şi 74 din Reglement, secşia al 13^{le}, anexa lit(era) H, adăugând că încât să atinga de preţul bezmănului, să se aplice însuşi aceşti ţitaţi articole, şi

d. Asupra acestii închiere a majoritatii Divanului At-hoc(sic), Epitropia bisăricei

s-au tânguit prin osăbită jalobă către I(nălțimea) V(oastră), arătând între altele, că articurile din Reglement pomenite mai sus, pe care să razămă ace închiere, nu sânt nicicum potrivite a să aplica în acest caz, fiindcă ele cuprind numai despre bojdeucile care ar ascunde privala bisăricilor, și aceasta încă la bisăricile ce nu ar fi cu zăd încungiuurate, iar casa ce au fost pe locul pominit și s-au dărâmat de către Eforie nu au putut nicicum a împiedeca privala bisăricei, fiind locul în depărtare de la bisărică piste drum de Ulița Mare, pe lângă casăle d(umnealui) spat(a)r(ului) Mihalachi Cantacuzin, și bisărica încă despre uliță este încungiu-

F. 20 rată cu zid, precum despre această arătare a Epitropii că este adevărată ne-am încredințat și însuși gios iscălitul acum după luarea aminte ce am făcut pe de o parte, la cuprinsul ȋtatelor articule din Reglement, iar pe de altă parte, la poziția locului.

Această până aice încât să atinge de dreptățile ce are bisărica asupra locului pominit, despre care asămine dreptăți și chiar însuși I(nălțimea) V(oastră) v-ați lămurit în sfârșit, precum despre aceasta ați binevoit verbal a arăta gios iscălitul, iar apoi din osăbitele dovezi ce mi-au înfătoșat epitropul bisăricei, căm(ina)r(ul) Filip Scorțăscu, m-am lămurit încă că răp(o)s(atul) lo(g)of(ăt) Costachi Conachi, prin mai multe a(le) sale înscrisuri, s-au îndatorit a zidi asupra locului pominit binale de un însămnat venit, în folosul bisăricei, având răp(o)s(atul) pregătite pe formă și planul unor asămine binale și sânet de cheltuială ce trebue să facă cu zidirea lor, însă tocmai când au fost pusu în lucrare adunarea de material pentru începerea lucrului, către sfârșătul anului 1845, s-au văzut împiedecare, cerându-să atunce locul pentru piață publică. Răp(o)s(atul) s-au luptat îndestul prin adresație către ocărmuirea de atuncea pentru a înlătura o asămine stavilă, care îl opri de la împlinirea dorinței sufletului său în săvârșarea unei binefaceri plăcute lui D(umne)zeu, dar au fost în zadar, și nu târziu dupa aceea, moartea săcerându-l dintre cei vii, au contenit tot fe-liul de înaintări în predmetul zidirii binalilor, despre care aceste, pentru mai deplină încă încredințare și a însuși I(nălțimii) V(oastre), eu priimesc îndrăzneala a însămnna aice mai gios anume dovezile ce mi s-au înfătoșat, adică:

1^{iu}. Din 5 fevr(uarie) a anului 1841, originala scrisoare a răp(o)s(atului) log(o)-f(ăt) Conachi către fostul în ace vreme mitropolit, Veniamin, prin care să îndatoreș-te a face dughene pe pominitul loc, în folosul bisăricii.

2^{le}. Din 6 april 1844 sub no.195, originala scrisoare a fostului atuncea mitropolit, Meletie, către răp(o)s(atul) log(o)f(ăt) Conachi și d(umnealui) căm(ina)r Filip Scorțăscu, găsându-să atuncea amândoi epitropi bisăricei Banului, prin care între altele să face aducere aminte răp(o)s(atului) Conachi despre făgăduința sa cuprinsă în scrisoarea

F. 20v. de mai sus, și răp(o)s(atul), supt a sa iscalitură, însămnnează mai gios pe ace scrisoare a mitropolitului Meletie că, încât să atinge de aceasta, rămâne ca în vreme să o facă punire la cale către împlinirea făgăduinței și a îndatorirei sale.

3^{le}. Din 2 dechem(vrie) 1845, în copie încredințată, jaloba răp(o)s(atului) log(o)-f(ăt) Conachi către domnul din ace vreme, prin care să tânguește asupra poruncii ce i-ar fi dat a să lua locul pominit spre întrebuințare de piață publică, cu care asămine urmare împiedecându-să de la zidirea binalelor pe acel loc, ar rămâne minciunos către D(umne)zeu, și mijlocești răp(o)s(atul) prin ace jalobă ca să se lasă slobod locul spre a pute face pe dânsul cuvenitile zidiri, arătând că întârziere întru aceasta nu

au urmat din a sa voință, ce pe de-o parte, din slăbiciunea și boala sa, iar pe de alta, pentru că s-au zăbăvit cu osăbitile zidiri ce au făcut la alte dou bisărici, anume Prapadoamna Paraschiva și Culărari (sic), și că tocma când au pus în lucrare și începirea adunării materialului pentru săvârșirea binalilor bisăricei Banului, după a sa îndatorire, să vedî oprit.

4^{le}. Din 18 dechem(vrie) 1845, orighinala scrisoari a răp(o)s(atului) log(o)f(at) Conachi către d(umnealui) căm(ina)r(ul) Scorțăscu arătând paraponi pentru că nu au priimit nici un răspuns de s-au dat domnului jaloba însemnată mai sus, pe care au fost încredințat-o căm(ina)r(ului) Scorțăscu la Țăgănești și scriindu-i ca să grăbască a vorovi cu arhitectorul, care văzând locul, să spoe mărimea dughenilor ce să pot face, și ca să pue cale pentru piatră, pentru var, pentru lemne de făcut cărămida, pentru chereste, năsăp i proci, zăcând răp(o)s(atul) că pentru toate aceste sângur va da bani și înlesnire, dar căutarea trebue să fie din partea căm(ina)r(ului) Scorțăscu.

5^{le}. Din 25 dechem(vrie) 1845, altă scrisoare a răp(o)s(atului) log(o)f(ăt) Conachi către d(umnealui) căm(ina)r(ul) Scorțăscu, zăcând că tot n-au luat nici un răspuns de ceea ce s-ar fi făcut după jaloba ținută mai sus, lucru care-l așteaptă cu nerăbdare, și cerând să-i dei o deplină știință și despre aceasta, și despre cele ce au vorovit amândoi pentru a să face cu arhitectul orașului planul și smetul materia(lu)lui ce trebuesc pentru zidirea binalilor și în ce

F. 21 loc s-au găsat lut bun de a să face cărămida supt Galata.

6^{le}. Fără vele(a)t, altă scrisoare a răp(o)s(atului) Conachi către d(umnealui) căm(ina)r(ul) Scorțăscu, prin care, răspunzându-i la cele ce nu au fost scrise căm(ina)r(ul) Scorțăscu, îi zice ca să stăruiască la mitropolitul că doar va înlesni mai în grabă săvârșirea cerșută, și că până atuncea să cheme pe calfă să măsoare locul pentru dughene la uliță cu puțin loc din dos, iar mai în fund, hanul de priimit în gazdă, să arate calfii și măsura cărămizii ca să facă tahmăn de materialul ce trebue, pentru ca, când va eși dizlegare, aceste toate să fie gata ca să pue în lucrare.

7^{le}. Din 4 mart(ie) 1846, supt iscălitura arhitectului din ace vreme a(l) orașului, planul binalilor hotărâte a să face de către răp(o)s(atul) log(o)f(ăt) Conachi pe locul pomenit, în dosul căruie plan, supt iscălitura aceluiaș(i) arhitect, este și smetul de cheltuiala trebuincioasă la zădirea unor asămîne binal, care cuprinde suma de 375.097 lei.

Așadar, fiindcă o asămîne îndatorire a răp(o)s(atului) log(o)f(ăt) Conachi pentru zidirea binalilor pe locul bisăricei, care răposatul după împiedecările ce i s-au făcut și pripirea morții nu au apucat a o aduce în săvârșare, urmează după legi a trece la urmașii săi, către care d(umnealui) căm(ina)r(ul) Scorțăscu mi-au arătat că s-au și adresarisât în mai multe rînduri cu particulare verbală cerire, și că are neapărat a porni și pe formă pretenție asupra-li, când într-alt chip nu i-ar pleca la ceea ce legile îi supun, eu, după niște așa împregiurări, luând în priivi(re) însemnătoriul folos, piste zăci mii galbeni, ce nădăjdueste bisărica de la această pretenție, fiindcă de așa preț s-au hotărât a să face binalile de către răp(o)s(atul) log(o)f(ăt) după smetul însemnat mai sus, m-am oprit de la vreo mai departe tratație pentru locul pomenit, asupra căruia bisărica pretinde zidirea binalilor, și socoțînța me, pe care prin aceasta îndrăznescu a o supune Înălțimei Voastre, este ca să se lasă acel loc slobod în dispoziția bisăricei, ca un drept lucru ctitoricesc a(l) ei, care mai ales este și mărginit cu înfricoșate blăstămuri prin actele ctitoricești a nu să înstrăina nici într-un fel de întâmplare, și că pentru

F. 21 v. trebuința orașului, să va pute găsi vreun loc aiurea, iar ce desăvârșat hotărâre rămâne la Înalta Voastră înțelepciune.

A Înălțimei Voastre

plecat(ă)

slugă

C(oastache) Sturza

vel log(o)f(ă)t

1853 maiu 3

8. 1853, iulie 5. Hotărârea Divanului Obștesc de a înapoia locul Epitropiei bisericii Banu.

Preînălțate Doamne,

Pe lângă adresa Secritariatului de Stat cu no. 1492, Divanul, primind anafora Dipartam(ne)t(ului) din Lăuntru atingătoare de locul bisăricii numită Banul, și luându-o în deliberație, în unanimitate au încuviințat pi temeiul dovezilor cuprinsă în țitata anafora, cari până acum n-au fost cunoscute Divanului, ca locul să să întoarcă zăsăi bisărici, și dar această lucrari, Divanul, cu tot răspectul, o aduce la cunoștința Înălțimii Voastre spre ce disăvârșit hotărâri.

A(le) Înălțimii Voastre

plecat slugi

N.Suțu, C.Sturza, V.Ghica, A.Cantacuzino, D.Gane, D.Miclescu,
D. Mavroeni, G. Crupenschi ș.a.

No. 41

1853 iulie 5 zile